

Veréb (Passer Briss.)

Az e nemzetséghez tartozó több mint 50 faj és alfaj igazi hazája Európa, Ázsia és Afrika szárazföldje; Amerikában és Ausztráliában jövevénymadár, melyet mesterségesen telepítettek oda. Erős testalkatú, zömöktörzsű pintyfélék; csőrük erős, középhosszú, némileg bunkós; lábuk erőteljes, rövid, gyenge karmokkal; szárnyuk tompa s az első három szabadonálló evezőjük rendesen majdnem egyforma hosszú s egyúttal ezek a leghosszabbak is; farkuk rövid vagy legfeljebb középhosszú s a végén éppen csak hogy ki van vágva; tollazatuk dús, színezetük a két ivaron néha egyforma, de legtöbbször igen eltérő.

Házi veréb (*Passer domesticus* L.). Hossza 15 cm. Faodvakban is fészkel; évenként 3-szor is költ. Fészket szalmából, rongyokból, tollakból halmozza fel; 5-6 tojása szennyesfehér alapon sűrűen borítva hamuszínű pontokkal és foltokkal. A mesterséges A és B oduból kiveri a cinegékét.

Nemzetségének legelterjedtebb, legismertebb faja; ez a magyarázata annak is, hogy a legtöbb népnél sok mindenféle néven szerepel. A fej eleje, valamint a fejtető középső része barnásszürke, a tollak hegyén elmosódott vörhenyesbarna szegély; a szemtől kezdődő s a halántékon keresztül a tarkóig húzódó széles sáv gesztenyebarna; ugyanilyen színű a tarkója is; dolmánya és válla világosabb, széles, fekete hosszanti foltozással s az egyes tollak fahéjvörös, külső szegélyezéssel. Barnásszürke farcsík- és farkfedőtollainak hegye vörhenyes; szeme mögött fehér apró pont, s ilyen színű a pófája, fületája és nyakaoldala is. Szemsávja, keskeny szemgyűrűje a szájzug közötti szegély, s az állát, torkát begyetáját borító nagy pajzsalakú folt fekete. Hasi oldalának egyéb alsó részei fehérek, az oldalak felé hamuszürkések. Evezőtollai feketésbarnák, külső zászlójukon rozsdabarnás szegéllyel, a belsően pedig a szélek felé valamivel világosabbak; a harmadrendű evezők fedőtollai barnásfeketék, széles fahéjbarna külső szegővel; a felső szárnyfedők gesztenyebarnák, melyek közül a leghosszabbaknak a töve fekete, a csúcsa pedig fehér, mely szín a szárnyon keresztárvba olvad össze. Farktollai sötétbarnák. Szeme barna, csőre fekete, de télen szürke s csak a hegye sötétszínű; lába sárgásbarna.

A házi veréb tipikus alakja egész Európában előfordul, Olaszország kivételével, ahol csak szórványosan fordul elő az őt helyettesítő vörösféjű veréb; továbbá Tunis, Algir és Marokkó legészakibb részeiben. Szibériában is előfordul egész Irkuczk-ig és Dauriáig. Szemere Zoltán szerint egész Szibériában legalább is a fővonalak mentén Chabarovszk-ig éppen olyan közönséges, mint nálunk. Észak-Afrikában és Ázsiában több alfaja van.

A veréb valószínűleg keleti madárfaj, amely a gabonatermelés terjedésével együtt jutott el nyugatra és északra. Az oroszok benyomulása előtt Szibéria északi részében verebek nem voltak. Az Ob-folyó mellett fekvő Berjozon városban 1735-ben vették észre legelőször az északi szélesség 64 foka alatt. A verebek elterjedésükben a kozákok előnyomulási útjait követték nyomon, azaz jobban mondva, az utakon talált lótrágya vezette őket az utak mentén tovább és tovább.

Amerikába az első európai, azaz voltaképpen „angol” verebeket, és pedig nyolc párat, eddigi tudomásunk szerint 1850-ben vitték, mégpedig az Egyesült-Államokba; ezeknek azonban valahogy nyomuk veszett, úgy eltűntek, és sem őket, sem utódaikat többé senki sem látta. Két évvel később a Brooklyn-Intézet tagjai a veréb meghonosítása céljából bizottságot alakítottak, s erre a célra 200 dollárt szavaztak meg. Kanadába a verebet 1854-ben, New-Yorkba 1860-ban és New-Havenbe 1867-ben vitték be. Ugyanebben az évben engedtek szabadon Philadelfiában 500 párat; 1871-ben vagy 1872-ben San-Franciskóba is bevitték és 1873-ban vagy 1874-ben Utah-ba, a Sóstó mellett levő nagy Mormon városba. Ezek példáját aztán egymásután követte sok város és falu, melyek szárnyas vendégeiket vagy közvetlenül Európából, vagy más északamerikai városból szerezték.

Az Egyesült-Államok több természetbúvára még a múlt század közepe táján figyelmeztette a

verébtelepítőket, hogy annak nem lesz jó vége, de a befolyásos laikusok miatt ennek a figyelmeztetésnek nem lett fogantatja.

Ezek nemcsak azt vitték keresztül, hogy mindig több és több „jóltevőt” hoztak be s hogy ezeket mindig nagyobb területeken terjesztették, hanem közbenjárásukra, meg drákói szigorral kezelt törvényt is hoztak a verebek védelmére. A tényleges tapasztalatok következtében azonban lassanként megváltozott a közvélemény a verébbel szemben. Pártfogóik – érthető okokból – egymásután elhallgattak, s a védelmükre hozott rendeleteket vagy visszavonták, vagy pedig a végrehajtással nem törődve, azok hovatovább írott malasztá lettek. Ma pedig az a helyzet, hogy például Michigan állam egy cent lődíjat fizet minden beszolgáltatott verébfejért.

Ausztráliában és Új-Zélandon a veréb meggondolatlan betelepítése éppoly kellemetlen csalódást hozott, akárcsak Amerikában. 1887-ben a verébcsapás leküzdésére az állam támogatásával alakult bizottság első gyűlésén a megnyitó elnök úgy jellemezte a verébkérdést, hogy sok mindent lehet ellene tenni s lehet is számukat apasztani, de teljesen kiirtani már csak azért sem lehet őket, mert ahhoz túlön-túl sok van belőlük; de azt is hozzátehetné volna, hogy teljes kiirtásuknak óriási szaporaságuk és ügyességük is útját állja.

A veréb szaporaságára és elterjedésének gyorsaságára jellemző fényt vet Hart Merriamnak és Barrownak az a megállapítása, hogy az Egyesült-Államokban 1875-ben körülbelül 500 angol négyzetmérföld területen fordult elő, míg tizenegy év múlva, 1886-ban már több, mint 516.500 négyzetmérföldön volt elterjedve!

A verébre nézve igen jellemző, hogy mindenütt, ahol csak előfordul, az ember közvetlen közelében él, hogy úgy mondjam, az emberek között, az emberekkel együtt. A forgalmas nagyvárosokban éppolyan szívesen tanyázik, mint a falvakban, feltéve, hogy gabonaföldeket talál a környékükön. A szó legszorosabb értelmében véve, állandó madár. Szülőhelyének – ha város, ha falu – a határán alig megy túl, de az újonnan telepített falvakban s az újonnan épült házak környékén azonnal megjelenik. Néha pedig, ha valamely helyen már igen bőven vannak, nagyobb felfedező kirándulásokat tesznek olyan vidékek felé, ahol eladdig még nem ütöttek tanyát.

Bármennyire esetlennek is látszik a veréb első pillantásra, azért mégis meglehetősen ügyes. Minthogy igen leleményes, s egyúttal igen tanulékony, azért hamarosan kiismeri az embert és szokásait; ez a tehetsége amennyire bámulatos, éppen olyan mulatságos és szórakoztató az alapos megfigyelő számára. A veréb viselkedésében mindig és minden viszonyok között a legtökéletesebben alkalmazkodik kenyér-, illetőleg lakóhelyadó gazdájához. Ez a magyarázata annak, hogy a városi és falusi veréb e tekintetben ég- és földként különbözik egymástól. Ahol nem bántják, bizalmas lesz, sőt tolakodóvá válik; de ahol üldözik, ott nagyon óvatos és gyanakvó. Élesen figyelő szemével mindent észrevesz, ami hasznára vagy ártalmára lehet. Tapasztalatai évről-évre gyarapodnak, miáltal akkora különbség lehet az öreg és fiatal között, mint a bölcs és tökfilkó közt. De ha tetszik is nekünk pl. a városokban kedves bizalmaskodása s az az elevenesség, melyet egyéb madarak híján a nagyvárosban sok helyen az ő képében magunk körül látunk, egy tekintetben sehogysem tudja megnyerni tetszésünket: amit ő énekének hisz, az a mi fülünknek legfeljebb fecsegés, csevegés. Ha sokan vannak együtt, csell-csell-csík hangzású összevissza locsogásuk kellemetlenné, sőt elviselhetetlenné válik. A

szó igazi értelmében vett énekről nála nem is beszélhetünk.

Minthogy a veréb az emberhez való alkalmazkodásával eredeti létfeltételeit, egykori sorsát lényegesen megjavította és megélhetését úgyszólván biztosította, ezért már nagyon korán tavasszal hozzálát a fészekrakáshoz és a költéshez, úgyhogy egy tavasz és nyár folyamán legalább háromszor, de gyakran négyszer is költ. Rendkívül bújja, vagy mint az öreg Gesner mondja: „határtalanul szemérmetlen”.

Read adatai szerint a verebek az olyan helyeken, ahol a hőmérséklet állandóan egyforma meleg, mint például nagy gyárhelyiségekben, géptelepeken, stb. minden évszakban költenek. Télen valóságos ágyakat csinálnak maguknak: fészküket vastagon és melegen bélelik ki, melyekben teljesen elbújva védekezhetnek s fiaikat is megvédhetik a hideggel szemben. Hasonló célból sokszor a kéményekben ütik fel éjjeli szállásukat s egyáltalában nem törődnek azzal, hogy a füsttől, koromtól egészen feketék lesznek.

A városok és falvak utcáin a verébnek nem látjuk kárát, mert hisz itt úgyszólván csak hulladékon él. De nagyobb birtokon, gabonaraktárakban, gabonatáblákon meg kertekben már könnyen igen károssá válhatik, amennyiben a baromfinak kiszórt takarmányból ő is kiveszi a sápot, dézsmálja és összepiszkítja a magtár készletét, a kertekben pedig a fák rügyeit csipegeti le, később meg az érett gyümölcsöt is. Kertekben és szőlőkben ezért nem tűrhetjük meg. Jelentékeny kárt okoz azáltal is, hogy a valóban igen hasznos madarakat, különösen a cinegéket a kertből kiszorítja és az olyan kertekben, ahova befészkelte magát, miatta a hasznos énekesek nem tudnak megtelepedni.

Kalitkamadárnak a veréb nem való, bár nagyon könnyen megszelídül. Rohweder J. említ egy esetet, midőn Legebergben egy Mückenheim nevű tanítónak sikerült a szabadban tökéletesen megszelídítenie a verébnek egy tojóját, amely sohase volt fogságban. Ezt a verebet „Pipernek” keresztelte el s hívására rögtön előkerült az iskolaépület környékéről, melléje szállott a padra, majd az ölébe vagy kezére. A tanító egész családjával szemben ilyen bizalmas volt. Teljesen szabadon járt-kelt a házban, sőt egy alkalommal elhozta a kirepített fiait is s az egyiket egész nyugodtan etette a tanító lányának a kezén.

A háziveréb kétségtelenül hazánk legközönségesebb madara. Ha madárnépszámlálást lehetne rendezni, úgy a háziveréb behozhatatlan előnnyel vezetne a többi faj előtt. Azt lehet mondani, hogy nincsen emberlakta hely, ahol elő ne fordulna. Mihelyt a pusztában megépül az első tanya, az őserdőben a vadőri vagy erdőőrölak, akkor már odatelepül a veréb is, mert hiszen a baromfinak szórt eledel neki is ad megélhetést, az istállók, disznóólak pedig valóságos élelőhelyek. Mindazonáltal vannak egyes kivételes helyek, mint a lipócmegei Bocza és Javorina, ahová még nem jutott el. Érdekes dolog, hogy Bocza község verébmentességét már 1778-ban hírül adja Klein Mihály pozsonyi ev. tiszteletes, Samlung Naturseltenheiten Ungarns című munkájában.

Másrészt igen érdekes dolog, hogy az ország legnépesebb városa, Budapest, egyúttal a legnépesebb verébváros is. Sehol se fordul elő oly óriási tömegekben, mint itt. Közismertek az Erzsébet-tér verébtömegei. Ezer és ezerszámba gyülekeznek itt estefelé éjjeli szállásra, hangos csiripeléssel veszekednek a jobb helyekért, mindegyik feljebb akar ülni, hogy inkább az alattuk

levőt érje a szitáló eső módjára hulló ürülék, amely a vigyázatlan járókelők ruházatát is jócskán veszélyezteti. Valóságos látványosságot alkot ez az óriási verébtanya, amikor télen át a kiéhezett ragadozó madarak, főleg karvalyok és törpe sólymok innen szerzik be vacsorájukat. Riadt vészkiáltással rebbennek szét az üldözött csapatok, belevágódnak a bokrokba, bemenekülnek az épületeken található üregekbe, cégtáblák mögé stb., de hiába, mert a karvaly még ide is követi őket s többször láttam, amint az egyik lábával megkapaszkodott a korinthusi oszlopfejek s a másikkal kihúzta az oda menekült verebet. De nemcsak az Erzsébet-tér faóriásait lepi el a verébtömeg, hanem úgyszólván mindenütt megjelennek, ahol megfelelő fákat találnak. Főleg a platánokat szeretik, amelyek még télen se hullatják le avar leveleiket, így bizonyos mértékben védelmet nyújtanak.

Természetes dolog, hogy az állandóan tisztogatott Budapest nem tudná élelmezni ezt a verébtömeget és fészkelőtanyákat se tudna szolgáltatni a kívánt mennyiségben. Budapest verebeit legnagyobb részében a kőbányai sertéshízalók adják s aki téli alkonyatokon a Kőbányai-úton figyelget, megláthatja a szinte szakadatlanul Budapest belseje felé szálló kisebb-nagyobb verébcsapatokat. Hogy valóban Kőbánya a budapesti verebek termőhelye, azt szembetűnően bizonyította a világháború, amikor a tengeri zárolása következtében a kőbányai sertéshízalók beszüntették működésüket, minek következtében a verébtömegek hamarosan eltűntek, eloszoltak s Budapesten hamarosan normálisra csökkent a verébmennyiség. Csak annyi volt, amennyit a malmok redukált üzeme el tudott tartani. Jelenleg azonban a sertéshízalás fejlődésével, főleg a vidéki felhajtás növekedésével nemcsak megnövekedett a verébállomány, hanem már túl is haladja a háborúelőtti.

Nagy tömegénél fogva a házi verébnak természetesen nagy gazdasági jelentősége van. Budapesten és általában a nagy városban inkább csak kellemetlen, mint káros, sőt inkább hasznot hajt a különböző hulladékok eltakarításával, de a gazda, a kertész nem nagyon szereti. Aratás előtt kicsépli a gabonát, ugyancsak rájár a kalangyákra, asztagokra, megdézsmálja az aprójószágnak kiszórt eleséget stb., stb., se szeri, se száma a kellemetlenkedéseinek. A kertész azért se szereti, mert kiüldözi a gyümölcsösből, veteményes kertből a hasznos madarakat. Hiába függeszti ki a mesterséges fészekodvakat, sokszor a hasznos odulakók, főleg cinegék fiókáit is kidobálja, csakhogy ő fészkelhessen a kényelmes, száraz faoduban. Általában azért is haragusznak rá, mert a fecskék fészkeit elfoglalja, sokszor kidobálja azokból a még fejletlen fiókákat. Óriási méretű szaporasága csak növeli kártételeit és ezért már régóta a káros madarak listáján szerepel, amelyet minden időben, bármilyen eszközökkel szabad irtani. Sőt régebben kötelező is volt az irtása. Így Erdélyben az 1688. évi Radnóton tartott országgyűlésen hoztak törvényt a verébirtásról. Minden falu lakója évenként 50 verébfejjel tartozott beszámolni, egyébként 12 forint vagy kemény pálcázás volt a büntetése és még azonfelül is be kellett szállítani az illetéket. Ezt a törvényt megújították az 1691-iki Kolozsváron tartott gyűlésen, azzal a megokolással, hogy „a verebek elszenvedhetetlen károkat tesznek.”.

Ameddig nincs nagyobbarányú túlszaporodás, addig még hasznos is lehet a veréb. Fiait pl. kezdetben majdnem tisztára rovartáplálékon neveli föl, az öreg madarak pedig rengeteg dudvamagot fogyasztanak. Különösen tél idején, amikor csapatosan járják a határt. Igaz, hogy ez a dudvamagpusztítás kissé problematikus, mert hiszen a növény által termelt magtömeg úgyse tudna mind kicsírázni és kifejlődni s a kicsévelt és földrehullott mag únos-úntig elegendő a gyomok fenntartására.

Irtásában azért a helyi körülmények gondos mérlegelése mellett esetleg bizonyos mértéket kell tartani. Így pl. balatonmenti szőlőmben sohasem észleltem, hogy valami kárt okozott volna. Sohasé dézsmálta a szőlőt, gyümölcsöt, ellenben igen sok rovarot pusztított.

Irtásának sok módja van. Fogják hálókka, varszerű kosarakkal, lövik hosszú, egyenes magpásztákról, amikor úgynevezett libasorban eszegetnek a egy lövésre többet is lehet elejteni, etetik előbb megfőtt s utána alkoholba áztatott búzával, árpával stb. Egyik legeredményesebb irtási módja tavasszal történik mesterséges fészekodvak kihelyezése révén. A mesterséges fészekodu szája elé záró lemezt helyezünk, mellyel hosszú madzag meghúzása révén lezárható az odu és kifoghatjuk a madarat. Vannak automatikus fogódvak is. Egyik legegyszerűbb alakja amerikai találmány. Lényege az, hogy a kihelyezett odu röplyuka hosszabb csőbe vezet, amely a bebúvó veréb súlya alatt lebillen és a madarat fogó kalitkába önti, mire a cső újból felbillen a röplyuk elé és azonnal „fogós”-sá válik. Tolvaly kiváló madárvédő az Erdélyben levő Póka községben rendkívül eredményesen működő verébfogót szerkesztett.

Mint városban lakó, tehát a ragadozó madarak elől fokozott mértékben védett madárfajnál nagyobb mennyiségben maradnak meg a színaberrációk, így főleg az úgynevezett albinók, a többé-kevésbé fehér példányok. Egyetlen egy madárfajnál se fordul elő annyi albinó, mint a verébnél. Különösen Budapesten sok a fehértarka veréb, úgyhogy azt egyáltalában nem kell valami rendkívüli jelenségnek tekinteni.

Akármennyire is haragudjunk néha a verébre, mégis ne felejtsük, hogy ő a végső tartalék. Ha a fejlődő civilizáció folyamán a többi madárfaj már mind a múzeumokba került, akkor mint utolsó élő madár még mindig itt lesz a veréb, amelyre az emberiség rápazarolhatja kiirthatatlan madárszeretetét.

Házi verebünknek valószínűleg csak alfaja, amennyiben úgy nagyság, mint általános színezés tekintetében szakasztott mása s tőle csak a következő jegyek különböztetik: fejeteteje, nyakszirtje egyszínű veres; fekete begyfoltján a tollak szegője szélesebb és szürke; szeme felett keskeny fehér csík van, végül farcsíkja és felső farkfedői szürkésbarnák. Hazája Olaszország, az Apok déli nyúlványaitól kezdve, Dél-Tirol, a Riviera Nizzéig, Korzika és Szicilia-szigete. Egyik alfaja; a *Passer italiae senckenbergianus* Hart. Észak-Afrikában honos.

Némelyek ezt is csak a mi verebünk alfájának tartják. De ez már nemcsak színezet dolgában tér el a miénktől, hanem életmódja is annyira más, hogy feltétlenül önálló fajnak kell tekintenünk. Hossza 16, szárnya hossza 7.5–8, farka hossza 6 cm. Feje teteje, halántéka és nyakszirtje vörös gesztenyebarna; szemsávja, egy keskeny csík a szeme alatt, dolmánya és válla fekete; a válltollak külső zászlóján széles rozsdássárga szegély van, de ez többnyire el van takarva a szomszédos toll által; farcsíkja fekete, fakó tollszegélyekkel; az orrlyuktól a szemöldökig húzódó keskeny csík, a pofák, fültájék és a nyaka felső része fehérek; álla, torka és begye, a nyak alsó oldalainak kivételével, fekete; minthogy ezen a fekete begyfolton a tollak végén keskeny szürkés szegély vak, első rátekintésre olyan, mintha fekete gyöngysorokból összerótt nyakörve lenne. A test többi alsó része és az alsó szárnyfedők fakó sárgásfehérek, az oldalakon széles fekete szárfoltokkal. Evezőtollai sötétbarnák, külső zászlójukon keskeny rozsdabarna szegéllyel, mely a harmadrendű evezőkön szélesebb; a felső szárnyfedők élénk

vörösbarnák, melyek közül a legnagyobbaknak a töve fekete, de a többi része fehér s ezáltal a szárnyon kirívó keresztcsáv támad. Kormánytollai sötétbarnák, kívülről keskeny fakó szegővel. Szeme földbarna, csőre szarufekete, télen ellenben világos szarubarna; lába barnás. A tojó hasonlít a házi veréb tojójához, de sokkal világosabb, teste alsó oldala sárgásfehér, torkán elmosódott feketés foltja van, mellén, valamint oldalain határozatlan hosszanti csíkozások. A berki veréb tipikus alakjának hazája Spanyolország, a Kanári és Kapverdi szigetek, Észak-Afrika, Kis-Ázsia és a Balkánfélsziget, míg Szardinián, Korzikán, Máltán és Szicilián, Ázsia délnyugati részében a Kaukázus mögötti vidéktől és Palesztinától Turkesztánig és Kazsmírig megfelelő alfajok helyettesítik.

A berki veréb igazi mezei madár s leginkább a vízben bővelkedő vidékeket szereti, sőt Spanyolországban és Észak-Afrikában csak az ilyen vidékeken fordul elő. Ha nem is kerüli éppen az emberlakta helyeket, de nem is töri magát utánuk, nem úgy, mint a mi verebünk. Éppen Spanyolország a legalkalmasabb arra, hogy ott a két verébfaj viselkedését összehasonlítsuk egymással, mert hiszen ott a mi házi verebünk is éppen olyan közönséges, mint nálunk. A házi veréb ott is éppoly hű kísérője az embernek, mint nálunk, ellenben a berki veréb nem törődik az emberekkel.

A berki verebet sehol sem szeretik; ennek persze megvan az alapos oka. Minthogy igen nagy tömegekben fordul elő, az egyiptomi rizsföldeken jelentékeny károkat okoz. A szegényebb Palesztinában, ahol szintén rengeteg van belőle, kártételével az embert elkeseredett ellenségévé tette. Kanária díszparkjaiban és sétányain erélyes védekező eszközökhöz kellett folyamodni vele szemben. Mivel kalitkában való tartásra semmivel sem érdekesebbek, mint a mi verebünk, csak igen lelkes állatbarátok bíbelődnek velük.

Mezei veréb (*Passer montanus* L.). Hossza 14 cm. Faodvakban, elvétele háztetőkön is fészkel, 2-3-szor évenként. Fészke gyökerekből, szénából és tollakból van magasra halmozva; 5-6 tojása szennyesfehér alapon sűrűen borítva szürke és szürkésbarna pontokkal és foltokkal. A mesterséges A és B odukból kiszorítja a cinegét.

Közép- és Észak-Európában a házi verébbel együttesen fordul elő. Fejeteteje, halántéka és nyakszirtje fénytelen vörösbarna. Szemsávja, a szeme alatt levő sáv, hátsó fültájék-foltja, a szájjúg mellett levő kicsiny és az állat-torkát beborító nagy folt fekete; pofája és nyaka felső része fehér; hasi oldala fehéresbarnás, a közepe táján világosabb, oldalai felé fakóbarnás; ugyanilyen színűek a fehéresen szegett alsó farkfedők; nyaka hátsó része, dolmánya és válla rozsdavörös, széles fekete hosszanti foltokkal. Farcsíkja és felső farkfedői fakó rozsdabarnák; az evezőtollak feketebarnák, külső zászlójukon keskeny fakórozsdás szegéllyel; a harmadrendű evezőtollak szegélye szélesebb és valamivel élénkebb; a harmadrendű evezők fedőtollainak csaknem az egész külső zászlója rozsdavörös, de a végén fehéres; a szárnyfedők sötét rozsdabarnák, a legnagyobbaknak a töve fekete, míg a végükön lévő fehér szegélyek a szárnyon keresztcsávot alkotnak; farktollai barnák s külső zászlójukon keskeny fakó szegély van. Szeme sötétbarna, csőre fekete, lába vörhenyes szaruszínű.

A mezei veréb hazája Európa 68° 30' északi szélességtől le egészen a Földközi-tengerig, egész Szibéria Japánig és Kínáig, továbbá valószínűleg Észak-Afrika is. Közép- és Délnyugat-Ázsiában, Indiában, Szumatra, Jáva, Borneo és Formosa szigetén különböző

alfajokban fordul elő. A házi verébtől eltérően úgy nálunk, mint Szibéria nyugati részén inkább a szabad mezők, lomberdők lakója. Az emberi lakások környékét leginkább csak télen keresi föl. Bernstein szerint a Jáva szigetén honos alfajt a *Passer montamus malaccensis* Duboist oda 1800 tájékán vitték be.

Viselkedésében a mezei veréb igen hasonlít rokonához, a házi verébhez, de nem olyan élelmes. Tollazata mindig szorosan símul a testéhez, fellépésében bizonyos hetykeséget mutat, ügyesen forgolódik és úgyszólván folytonos mozgásban van. Repülése könnyebb, mint a házi verébé, a földön is ügyesebben jár-kel; hívóhangja rövidebb, kerekesebb, mindamellett ez is igazi verébcsiripelés.

Ősztől tavaszig különböző gyommagvakkal táplálkozik; Snell szerint főleg a csalán, a fehér keserűfű és ha nincs hó, a porcsin keserűfű (*Polygonum aviculare*) magvaival. Nyáron át a rovarvilágból szedi táplálékát: hernyók, levéltetvek s más mindenféle féreg. A búza és kölesvetéseket megdézsmálja néha, de a gyümölcsöző és a csírázó kerti veteményekhez nem nyúl. Fiait eleinte kizárólagosan rovar táplálékkal neveli, – Bernstein szerint alig etet fiaival mást, mint hernyót – később pedig tejesedő gabonaszemeket.

A pinty-félék fogására berendezett helyeken ezt is nagy mennyiségben fogják, de sok áldozatul esik a lépesvesszőnek, törnek, huroknak, csapóhálónak, meg más mindenféle fogóeszközöknek is.

Mint kalitkamadarat nem nagyon szeretik; annál különösebb Rey állítása, hogy Portugáliában egyedül csak a mezei verebet tartják fogságban.

A mezei vagy kúti veréb hazánkban szintén a gyakori és majdnem mindenütt előforduló madarakhoz tartozik, de távolról se fordul elő oly nagy tömegekben, mint a házi veréb. Ennek elsősorban az az oka, hogy sokkal válogatósabb a fészkelőhely tekintetében. Lehetőleg a faodvakat szereti, de kőfalak üregeit is elfoglalja, így az Alföldön túlnyomóan téglával kifalazott kutakban tanyázik. Általában éppen olyan kevésbé kedvelt madár, mint a házi veréb, különösen azért, mert elfoglalja a fecskefészkeket, a hasznos odulakók részére kihelyezett mesterséges fészekodvakat, elűzi a téli etetőkről a cinegét, megdézsmálja a gabonát stb., de viszont igen sok hasznat is hajt rovarpusztításaival, különösen a szőlőkben. Egyik legkiválóbb szőlősgazdánk, néhai Kosztka László izsáki nagy szőlőtelepén valósággal telepítette és óvta őket. Óriási rőzsealmazokat tartogatott a szőlőjében, amelyekben temérdek mezei veréb ütött tanyát s az udvarba a madáretető mellé rőzsével teli hordókat állított, hogy a ragadozók elől oda belebujhassanak.

Túlszaporodását természetesen meg kell akadályozni. Fogási módjai azonosak a házi verébnél ismertetett módszerekkel.

A madárvédelmi törvényben a káros fajok között szerepel, amelyek mindig és bármilyen eszközzel irthatók.

A *Petronia Kaup* (*Passer*, *Pyrgita*) nemzetségnek csak egy faja van, de ez viszont több alfajra oszlik. A tulajdonképpeni verebektől sokkal hosszabb szárnya és főleg jóval karcsúbb, ormán

csaknem egyenes csőre alapján különböztetik meg. Hátoldala világos földbarna, az orrlyuktól a szem fölött a nyakszirtig húzódó két széles sáv sötétbarna. A kettő között a fejtető közepén húzódó csík világosbarna, mely a nyakszirt felé fakó sárgásbarnába megy át; a szem mögött és fölött kezdődik egy világos fakószürke kantársáv, mely a halántékon húzódik lefelé s alsó oldalán sötétbarna vonal határolja. A sötétbarna dolmány széles, barnásfehér, széles hosszanti foltokkal csíkozott. A felső farkfedők hegye fakófehér. Pofája, nyaka, oldala egyszínű földbarnás, hasi oldala sárgásfehér; a tollak fakóbarna szegélyezése folytán a begy, mell, de különösen a hastáj két oldala hosszanti csíkozást mutat. Torka közepén tojásdadalakú, keresztbenálló világossárga foltja van; az alsó farkfedők barnák, hegyükön széles sárgásfehér szegéllyel. A sötétbarna evezők külső zászlójának és hegyének barnás szegélye az első rendű evezőktől a harmadrendűek felé mindinkább szélesedik; a leghátsó evezők hegyén azonkívül nagy fakófehér folt is van. A külső zászlón keskeny fehér szegélyt viselő szárnyfedők sötétbarnák, míg a leghosszabb fedők végén lévő széles szennyesfehér szegő a szárnyon keresztcsávot alkot; az összes evezőtollak belső zászlójának széle fakóbarnás. A sötétbarna farktollak a tövük felé világosodnak, s a belső zászló hegyét nagy fehér folt díszíti; a két legszélső kormánytoll külső zászlója fakófehéres, míg a többinek keskeny szegélye sárgás olajbarna. Szeme sötétbarna, csőre olajsárga, de a felső káva sötétebb; lába vörhenyes szaruszínű.

A kövi veréb hazája Közép- és Dél-Európa Spanyolországtól Görögországon át Szmirnáig. Északnyugat-Afrikában, a Kanári-szigeteken, Szardinián és Korzikán, Nyugat- és Délnyugat-Ázsiában, Kelet-Szibériában és Afganisztánban csak alfajai fordulnak elő. Az embert egyáltalában nem kerüli, de nem is köti magát hozzá. A falvak és városok utcáira igen ritkán száll le; táplálékkeresés céljából a mezőket keresi fel. Mindig félénk és óvatos. Még ahol ritkán lát embert, ott sem nézi jó szemmel.

Mozgását tekintve, a kövi veréb lényegesen eltér többi rokonától. Surrogó szárnycsapásokkal gyorsan repül, leszállás előtt erősen kiterjesztett szárnyakkal lebeg s ezáltal inkább hasonlít a keresztcsőrűhöz, mint a verébhez. A földön meglehetősen ügyesen ugrál; mikor ül, testtartása hetyke és farkát gyakran billegeti. Hívóhangja csettegő háromtagú „Giüib”, melynél e a két utolsó szótagot nyomja meg, vészkiáltása verébszerű „errr”, mely azonban szintén rögtön felismerhető; éneke gyakran megszakított egyszerű csiripelés és csicsergés, mely ugyan némileg emlékeztet a süvöltő hangjára is, de azért kellemesnek egyáltalában nem mondható.

Spanyolországban a kövi verebet kötegszámra hozzák a piacra. Csalimadarak segítségével, hálóval fogják, vagy pedig lépesvesszőkkel telerakott fákon. Lőfegyverrel való vadászata bajos, mert hamar észreveszi, ha üldözik, veleszületett óvatossága ilyenkor a legnagyobb fokot éri el. Hálótanyáin a legóvatosabb. Ha a vadász nem akar üres tarisznyával hazajönni, akkor a szó szoros értelmében lesnie kell rájuk és igen kell vigyáznia, nehogy elhibázza a lövést. Ez Németországra éppen úgy vonatkozik, mint Spanyolországra, ahol sokszor hiábavaló volt minden fáradozásunk, sehogyse tudtuk őket belopni, és dacára annak, hogy igen gyakorlottak voltunk az ilyen madarak vadászatában, mégis legtöbbször üres kézzel tértünk haza.

A fogságban tartott kövi veréb nem sok gondot okoz és sok szórakozást nyújt. Hamar bizalmassá válik, más madarakkal nagyon jól megfér, eleveenségével gyönyörködtet és kellő gondozás mellett a fogságban szaporodik is.

KÉPEK:

<http://mek.niif.hu/03400/03408/html/969.html>

*

BREHM

AZ ÁLLATOK VILÁGA

TARTALOM

BEVEZETÉS

EMLŐSÖK

MADARAK

HÜLLŐK

KÉTÉLTŰEK

HALAK

KEREKSZÁJÚAK

ÍZELTLÁBUAK

PUHATESTŰEK

TÜSKÉSBŐRŰEK

MOHAÁLLATOK

PÖRGEKARÚAK

A FÉRGEK ÁLLATTÖRZSE

TÖMLŐSÖK

SZIVACSOK

ÁLLATI VÉGLÉNYEK TÖRZSE

BACILLUSOK

A LEGÚJABB NÉMET KIADÁS NYOMÁN TELJESEN ÁTDOLGOZOTT,
AZ ÚJ FELFEDEZÉSEKKEL ÉS A MAGYAR VONATKOZÁSOKKAL
KIEGÉSZÍTETT ÚJ MAGYAR KIADÁS
GRÓF KLEBELSBERG KUNÓ ELŐSZAVÁVAL

SZERKESZTŐI ÉS MUNKATÁRSAI:

DR. BARTUCZ LAJOS

egyetemi m.-tanár, nemzeti múzeumi őr, az Embertani Gyűjtemény vezetője,
a Magyar Néprajzi Társaság titkára, az Embertani Szakosztály ügyvezető elnöke.

BREUER GYÖRGY

a M. Kir. Madártani Intézet megfigyelője, a Magyar Ornithologusok Szövetsége
alelnöke és soproni körzetének vezetője.

CSIKI ERNŐ

a Nemzeti Múzeum Állattárának igazgatója, a Magyar Tudományos Akadémia levelezőtagja.

CSÖRGEY TITUSZ

m. kir. kísérletügyi igazgató, a M. Kir. Madártani Intézet igazgatója.

ENESSEI DORNER BÉLA

földművelésügyi miniszteri gazdasági főigazgató.

DR. DUDICH ENDRE

egyetemi m.-tanár, nemzeti muzeumi őr.

DR. ÉHIK GYULA

egyetemi m.-tanár, megbízott egyetemi előadó, nemz. muzeumi őr, az emlősgyűjtemény
vezetője.

DR. GAÁL ISTVÁN

egyetemi m.-tanár, v. h. egyetemi tanár.

DR. GEDULY OLIVÉR

a Gyakorló Középiskola tanára.

DR. GELEI JÓZSEF

egyetemi nyilvános rendes tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelezőtagja.

DR. GORKA SÁNDOR

egyetemi nyilvános rendes tanár.

DR. GRESCHIK JENŐ

A Nemzeti Múzeum ornithologusa, morphologiai laboratóriumának vezetője,
a Magyar Ornithologusok Szövetsége ügyvezető alelnöke, a „Kócsag” szerkesztője.

DR. HANKÓ BÉLA

egyetemi m.-tanár, a Magyar Biológiai Kutató Intézet igazgatója, a Nemzetközi Limnológiai Egyesület alelnöke, az Archivum Balatonicum szerkesztője.

DR. HORVÁTH KÁROLY

leánygimnáziumi és kertészképző-iskolai tanár.

DR. KADOCSA GYULA

m. kir. mezőgazdasági kísérletügyi állomásvezető a M. Kir. Rovartani Állomáson, a M. Kir. Kertészeti Tanintézet előadó tanára, a Magyar Rovartani Társaság titkára.

DR. KARL JÁNOS

kegyesrendi tanár.

KIRÁLY IVÁN

középiskolai tanár, a M. Kir. Madártani Intézet megfigyelője, a Magyar Ornithologusok Szövetsége rábaközi csoportjának vezetője.

DR. KOTLÁN SÁNDOR

állatorvosi főiskolai nyilvános rk. tanár, a washingtoni Helminthological Society levelezőtagja, a Comission permanente de Parasitologie titkára.

GRÓF KÖNIGSEGG-ROTTENFELS LAJOS

Menelik császár volt kormánytanácsosa és vadászati író.

DR. LAMBRECHT KÁLMÁN

egyetemi m.-tanár, a M. Kir. Földtani Intézet könyvtárosa.

DR. LEIDENFROST GYULA

főiskolai tanár, magántanár a Tisza István Tudományegyetemen és az Állatorvosi Főiskolán, a Magyar Tengerkutató Intézet igazgatója, a Magyar Adria Egyesület alelnöke.

DR. LENDL ADOLF

műegyetemi magántanár, a Székesfővárosi Állat- és Növénykert nyugalmazott igazgatója.

DR. LOVASSY SÁNDOR

nyug. gazd. akadémiai igazgató, gazd. főtanácsos.

NADLER HERBERT

vadászati író, a Nemzeti Vadászati Védegylet ügyvezető alelnöke.

DR. PONGRÁCZ SÁNDOR

nemzeti muzeumi őr.

DR. RAITSITS EMIL

az Állatorvosi Főiskola nyilvános rk. tanára, poliklinikájának vezetője, egyetemi előadó,

a Székesfővárosi Állat- és Növénykert szaktanácsadója, az „A Természet” szerkesztője, a Magyar Kutyafajták törzskönyvének vezetője, az Állatvédő Egyesület alelnöke, a Magyar Foxterrier Tenyésztők Egyesületének elnöke, a Magyar Tacsók Tenyésztők Egyesületének tb. elnöke.

DR. SCHANDL JÓZSEF

közgazdasági egyet. nyilv. rendes tanár, a M. kir. Országos Gyapjúminősítő Intézet igazgatója.

SCHENK JAKAB

kísérletügyi igazgató, a M. kir. Madártani Intézet h. igazgatója, a Bajor Madártani Intézet tb. tagja,

a Deutsche Ornithologische Gesellschaft, az American Ornithologist's Union,

a finn Madártani Egyesület levelezőtagja.

DR. SOÓS LAJOS

nemzeti muzeumi osztályigazgató, az „Állattani Közlemények” szerkesztője.

DR. SZABÓ PATAY JÓZSEF

nemzeti muzeumi őr, a Kir. Magy. Természettudományi Társulat másodtitkára,

a Természettudományi Közlöny szerkesztője, a Méhészeti Kutató Állomás vezetője.

DR. SZALAY LÁSZLÓ

a nemzeti muzeumi állattárhoz beosztott középiskolai tanár, a Kir. Magy. Természettudományi Társulat állattani szakosztályának jegyzője, a Magyar Rovartani Társaság könyvtárosa.

SZEMERE LÁSZLÓ

a M. Kir. Növényélet- és Kórtani Állomás gombászati osztályának vezetője,

a M. Kir. Madártani Intézet megfigyelője.

SZEMERE ZOLTÁN

nyug. honvéd huszárnagy, a M. Kir. Madártani Intézet megfigyelője.

DR. SZILÁDY ZOLTÁN

egyetemi m.-tanár, megbízott egyetemi előadó.

DR. VARGHA GYÖRGY

áll. középisk. szakfelügyelő, a Magyar Földrajzi Társaság didaktikai szakosztályának elnöke.

DR. VARGA LAJOS

reáliskolai tanár.

WARGA KÁLMÁN

m. kir. ornithologus.

DR. VÉGHÉLYI LAJOS

m. kir. kísérletügyi asszisztens.

DR. WELLMANN OSZKÁR

állatorvosi főiskolai nyilvános rendes tanár, az Orsz. Törzskönyvelő Bizottság alelnöke, az Állandó Felülbíráló Tanács és az Orsz. Állategészségügyi Tanács tagja, a „Köztelek” szarvasmarhatenyésztési és tejgazdasági rovatának vezetője.

WINKLER JÁNOS

gazdasági egyesületi titkár, a Baromfitenyésztők Orsz. Egyesületének főtitkára, gazd. tanácsos.

DR. ÉHIK GYULA

egyetemi magántanár, megbízott egyetemi előadó,
a Magyar Nemzeti Múzeum őre és az emlésgyűjtemény vezetője

<http://mek.niif.hu/03400/03408/html/index.html>